

PAPER DETAILS

TITLE: OLBA'DA MÖ 1. YÜZYILDA YASANAN HAREKETLİLİK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

AUTHORS: Tuna AKÇAY

PAGES: 345-368

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/770107>

OLBA'DA MÖ 1. YÜZYILDA YAŞANAN HAREKETLİLİK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Tuna AKÇAY *

ABSTRACT

Activities in Olba in the 1st Century BC

After the defeat of Antiochus III in the Battle of Magnesia in 190 BC, Seleucids had to withdraw behind the Taurus Mountains to the East. This event caused a social decline and economic recession in many sites in Rough Cilicia. During the period between the second century BC and Pompey's campaign, a decline of Seleucid power in the region occurs. Romans' struggle with Mithradates VI who had supported the pirates in the Eastern Mediterranean is another reason of the chaotic circumstances in the region. Many sites abandoned, legal trade activities slowed down, production of the goods almost ceased and people had to incline the piracy because of poverty. It has always been a question where and under which conditions pirates were living, hiding and what their relations were as well as their impact on the regions they were associated with. This study aims to focus on these issues in the light of recent archaeological discoveries from the excavations of Olba in Eastern Rough Cilicia. The finds that will enable us to get information concerning the period (first century BC) mainly consist of coins as well as DSA pottery sherds and a couple of fragments belonging to glass bowls that were typical for the time. A significant numismatic find is a Kolophon coin that can enlighten the presence of pirates in Olba. The total number of coins belonging to the first century BC from Olba is 32. These are coins of Elaiussa, Korykos, Seleucia ad Calycadnum, Soli and Tarsus. For the similar coin types that were previously published, a large period of time in between the second and first century BC were usually given. In order to make a more accurate dating, the coins of Elaiussa provide concrete evidence. The latest use of ethnicon ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ, dates to the year 12 BC for the coins of Elaiussa. After that date, the coins of Elaiussa bear the name "Elaiussa Sebaste". On the other hand, Pompey's victory over the pirates and Mithradates VI in 67 BC can be regarded

* Dr. Tuna Akçay, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara-TR. E-posta: akcaytuna@gmail.com

Bu çalışmayı yapmama izin veren, 18 sezondur Olba kazıları ve yüzey araştırmalarına dâhil eden değerli hocalarım Olba Kazıları Başkanı Prof. Dr. Emel Erten'e ve Okt. Murat Özyıldırım'a gönülden teşekkür ederim. Bu makale Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri birimi 52/2017-03 kodlu "Olba Manastırı'nın Arkeolojik Değerlendirmesi ve Olba Sikkelerinin Temizlenmesi-Korunması Projesi" isimli projesi ile gerçekleştirilmiştir.

Orcid No: 0000-0003-3090-8354

earliest date of issue for Elaiussa coins. Before that date, in the early first century BC it does not seem possible to any site in the region to struck coins under the chaotic conditions. Our study aims to evaluate the circumstances in Olba through archaeological and numismatic material in that very significant period of time.

Keywords: Olba, Pirates, Pompeius, DSA, Coins.

ÖZ

Magnesia Savaşı'nda III. Antiokhos ağır bir yenilgiye uğrayınca, Seleukoslar Torosların gerisine çekilmiştir. Bu dönemden itibaren Dağlık Kilikia'da birçok kentte ticari ve sosyal anlamda bir durgunluk başgöstermiştir. MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı ile Pompeius'un seferine kadarki süreçte; Seleukosların egemen olduğu bölgeler üzerindeki hakimiyetlerini kaybetmelerini, Roma'nın VI. Mithradates ile yaptığı savaşlar bu dönemdeki kaotik ortamın nedenlerindendir. Aynı zamanda Seleukosların denizler üzerindeki otoritesinin ortadan kalkması ve Mithradates'in Roma'ya karşı eşkıyaları desteklemesi Akdeniz'de uzun süren istikrarsızlığın nedenlerindendir. Ayrıca bu otorite boşluğunun doğurduğu korsanlık yüzünden kentler boşalmış, düzenli-legal ticaret yavaşlamış, üretim durma noktasına gelmiş, insanlar geçinebilmek için korsanlık yapmaya başlamıştır. Bunun yanında korsanların nerelerde yaşadığı, saklandığı konusu bilim insanları tarafından birçok kereler tartışılmıştır. Olba'nın MÖ 1. yüzyıla ait arkeolojik buluntuları olan sikkeler ve DSA seramikleri ve cam buluntuları bu makalede detaylandırılmış olup, bu veriler ışığında Pompeius'un korsanlığa son vermesi ile yapılmış olduğu düzenlemelerden Olba'nın da etkilendiği, kentte nüfusunun arttığı ve ticaretinin bu dönemden itibaren hızlandığı önerilmektedir. Bu çalışmada korsanların Doğu Dağlık Kilikia'da yaşadığı düşüncesine destek olabilecek Olba buluntusu bir Kolophon sikkesi de tanıtılmakta ve siyasi tarih perspektifinden bakılarak bir öneride bulunmaktadır. Özellikle kentteki nüfusun ve ticaretin kanıtı olan sikkeler ve seramikler de incelenmektedir. Kentte 32 adet MÖ 1. yüzyıla ait sikke ele geçmiştir. Bunlar, Elaiussa, Korykos, Seleucia ad Calycadnum, Soloi ve Tarsus sikkeleridir. Literatürde bu sikkelere geniş tarih aralıkları olan MÖ 1. yüzyıl ya da MÖ 2. – 1. yüzyıl gibi tarihler önerilmiştir. Ancak bu sikkeler daha dar bir tarih aralığına çekilebilir. Elaiussa sikkeleri bu konuda bilgi vermektedir. Özellikle literatürde ethnikonunda ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ yazan, MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen Elaiussa sikkelerin tarihlerini daha da özelleştirmek mümkündür. Bunlar için MÖ 12 yılı en geç tarih sınıridir çünkü, bu tarihten sonra Elaiussa sikkeleri kentin adı "Elaiussa Sebaste" olarak belirtilerek basılmıştır. Öte yandan, Pompeius'un korsanlığı bitirisi ve VI. Mithridates'e karşı kazandığı zafer yani MÖ 67 yılı Elaiussa sikkeleri için en erken basım tarihi olarak düşünülebilir. Bu kadar kaotik bir ortamda ve otoritenin olmadığı bir süreçte (MÖ 1. yüzyıl ile MÖ 67 yılı arası) sikke basacak bir kentin olması beklenemez. Bu çalışmada Olba'dan gelen arkeolojik ve numizmatik veriler ışığında kentteki koşulların değerlendirmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Olba, Korsanlar, Pompeius, DSA, Sikkeler.

Tarihsel Çerçeve

Samsatlı Lukianos “Kilikialılar soygun, Fenikeliler ticaret, Mısırlılar tarım yapar” diyerek Kilikialıların antikçağ dünyasındaki algılanışlarını anlatmıştır¹. Hellenistik krallıkların güçten düşmesiyle oluşan otorite boşluğu, onların hakim oldukları bölgelerde kontrolsüzlüğü getirmiş, bu boşluktan yararlanan topluluklar korsanlık faaliyetleri ile bir kaos ortamını yaratmışlardır. Korsanlık faaliyetleri öyle güçlü hale gelmiştir ki; MÖ 2. yüzyılın ortalarından itibaren Akdeniz'deki ticareti sekteye uğratmıştır. Roma'nın askeri sevkياتının da tehlikeye girmesi ve bu boşluk nedeniyle Doğu eyaletleri ile bağlarının zayıflaması da korsanlığın Roma'yı aşırı derecede yıprattığının bir göstergesidir². Roma, MÖ 167'de güçlü bir donanmaya sahip olan Rhodos'un Lykia ve Karia hakimiyetine son verir. Bu olay sonucunda Rhodos'un gücünün zayıflaması, Akdeniz'de özellikle de Dağlık Kilikia, Pamphylia ve Lykia'nın doğu sahillerinde korsanlık faaliyetlerinin artmasına neden olur.

Roma, Marcus Antonius'un seferine kadar (MÖ 102-101) korsanlar ile belli bir süre kendi çıkarları doğrultusunda tutsak ticaretini Delos üzerinden yürütmüş, deniz gücünün yeterli olmamasından dolayı da Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerine kısmen göz yummuştur³. Marcus Antonius, Kilikalı korsanlara karşı bir sefer düzenleyerek hem karada hem de denizde zaferler kazanmış ve MÖ 101-100'de Roma'ya “triumphus” kutlayarak girmiştir⁴. Ancak kontrolü sağlamak bu seferler ile gerçekleştirilememiş ve korsanlık faaliyetleri artarak MÖ 1. yüzyılın başında da devam etmiştir.

Sulla ile birlikte başlayan Roma baskısı Anadolu'ya ve Kilikia'ya yerleşmeye başladığı dönemdir⁵. Roma kuvvetlerinin Sulla'nın idaresi altında Anadolu'ya yerleşmesinin ardından Roma'nın vergi alabilmek için katı tutum sergilemesi beraberinde Anadolu genelinde bir Roma düşmanlığı oluşur. MÖ 89-63 tarihleri arasında

1 Lukianos, İca, 16, 771. Bunun dışında korsanların kim olduğu da bilim dünyası tarafından tartışılmaktadır. Orta ve Doğu Dağlık Kilikia'nın korsanlar ile olan ilişkisi için bk. Durukan 2009a. Antik kaynaklar korsanların kim olduğunu anlatan en önemli yazılı verileri sunmaktadır. Mısır doğumlu Romalı Appianus korsanları şu şekilde tanımlamıştır; “Kendilerine haydut denmesini hor görüyor ve kendilerine savaş ödülleri alanlar diyorlardı. Zanaatçılarla geçici işbirliği yapıyorlar ve sürekli olarak kereste ve demirden para kazanıyorlardı. Elde ettikleri kazançları onları sevindiriyor ve hayat biçimlerini değiştirmeyi düşünmüyorlar, kendilerini krallar, yöneticiler ve büyük komutanlar gibi görüyorlardı. Ve aynı yerde hepsi bir araya gelirse yenilmeyeceklerini düşünüyorlardı. Gemiler ve her çeşit silah yapıyorlardı. Şefleri, gemilerini demirlemeye ve saklanmaya elverişli olduğu için seçtikleri Kilikia'da sarp kayalıklar denen bir yerde oturuyordu. Terkedilmiş adalarda ve üçra köşelerde kaleleri ve kuleleri vardı. Esas buluşma yeri olarak engebeli araziye ve limanlara sahip, yüksek dağ zirvelerinde siperleri olan Kilikia kıyılarını seçmişlerdi, bu sebeple onların hepsine ortak isim olarak Kilikalı deniyordu. Belki bu şer Kilikia Trakheia'nın insanları arasında başlamıştı ama orada da Syrialı, Kıbrıslı, Pamphyialı ve Pontus kökenli insanlar ve tüm doğu milletlerinden insanlar Mithridates savaşlarının uzun sürmesi nedeni ile bir araya gelmişlerdi, zarar görmek yerine yanlış yapmayı tercih etmişler ve bu sebeple kara yerine denizi seçmişlerdi” App.Mith, XIV.92.

2 Maroti 1970, 489.

3 Starr 2000, 58.

4 Crawford 1996, 261-162.

5 Badian 1964, 157.

Karadeniz kralı Mithradates VI Eupator ve Roma arasında üç savaş gerçekleşir. Bu savaşların temel sebebi Mithradates'in Anadolu'daki Roma egemenliğini sonlandırmak istemesidir⁶. Roma ile Anadolu arasındaki mücadelelerin başladığı bu dönemde Dağlık Kilikia'da da imar faaliyetleri durmuş ve ticaret zayıflamıştır. Mimaride yaşanan bu durgunluk sadece Kilikia ile sınırlı kalmamış, Anadolu'ya da yansımıştır⁷.

Ardından Roma, Lucius Licinius Murena (MÖ 84), Gnaeus Cornelius Dolabella ve Gaius Verres (MÖ 80), sonunda Gnaeus Pompeius önderliğinde MÖ 67'de korsanlara karşı bir savaş başlatılmış ve üç ay gibi kısa bir sürede bu zamana kadarki yapılan operasyonlardan daha önemli sonuçlar alınmış, korsanlığın gücü büyük bir oranda kırılmıştır⁸. Kilikia kentlerini direkt olarak Roma koruması altına almış, MÖ 64-63 yıllarında da Kilikia eyaleti topraklarına Seleukos hakimiyetinde görünen Ovalık Kilikia'yı katarak eyalet sınırlarını genişletmiştir⁹. Pompeius'un MÖ 64 yılında kurguladığı Tarsus merkezli eyalete Pamphylia, Likya, Pisidia da dahildi. Ayrıca MÖ 58 yılında Kıbrıs ve MÖ 56 yılında ise Frigya bölgesindeki Laodiceia/Cibyra, Apameia ve Synnada da bu eyaletin çatısı altına girmiştir. Böylelikle MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısının başlarında Kilikia eyaleti Roma'nın geniş sınırları olan, ticaret anlamında büyük bir potansiyele sahip bir eyaleti haline gelmiştir. MÖ 56 – 50 yılları arasında Roma için stratejik bir geçiş güzergahı haline gelen Kilikia Suriye için bir ana yol olmuştur¹⁰.

M.Ö. 37 yılında Octavianus, Sextus Pompeius'u Anadolu'ya sürmüş, Lepidus'un iktidarını elinden almış, Octavianus, bu hamleyle Roma'da artık batının tek hâkimi durumuna gelmiş, uzlaşma ortamı olmaması nedeniyle Antonius M.Ö. 36 yılında ipleri yönetim ile koparmıştır. Parthlara karşı Anadolu ve Doğu Akdeniz'i güvene almak için Ptolemaiosların kraliçesi VII. Kleopatra ile Tarsus'ta bir anlaşma yapan Antonius, M.Ö. 34 yılında Fenike, Suriye sahilleri, Kıbrıs ve Dağlık Kilikia sahillerini Ptolemaios krallığına stratejik bir adım olarak verilmiştir¹¹. Ancak armağan edilen bölümlerin sınırları kesin olarak belli değildir.

Her ne kadar sıkıntılı bir dönem geçirse de bölgede otorite anlamında en sağlam yerel güçlerden biri de yıllarca yarı bağımsız statüsünü koruyan Olba Tapınak Devleti'ydi¹². Toprakları Olba ve Diocaesarea dışında Elaiussa, Korykos, Kanytela gibi kentleri kapsayan bu güç, uzun bir süre otonom da olsa mevcudiyetini korumuştur. Antonius'un Anadolu politikası içinde Dağlık Kilikya'da gerçekleştirdiği strateji son derece akılcı bir yaklaşımdır. Dağlık Kilikia dışındaki birçok bölge güçlü komşular arasında paylaştırılırken, Seleukeia ve Olba bölgeleri belli imtiyazlar alarak

6 Alkaç – Kaplan 2017, 21; konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Arslan 2007, 73; Anadolu'daki Roma egemenliği için bk. Özsait 1982.

7 Durukan 2009a, 77 - 102; Durukan 2011, 147

8 Arslan – Önen 2011, 193; Magie 1950, 298; Jones 1971, 201.

9 Ünal – Girginer 2007, 232.

10 Magie 1950, 1595.

11 Sayar 1999, 206.

12 Durugönül 1998a, 110.

bağımsız kalmayı başarmıştır¹³.

Dağlık Kilikia, MÖ 31 yılında Marcus Antonius'u Actium'da yenerek Roma'nın tek hakimi olan Octavianus Augustus tarafından Kapadokia kralı I. Arkhelaos'a verildi. Arkhelaos kendisine verilen toprakların yazlık başkentini Elaiussa yapmış ve Augustus'u onurlandırmak adına kentin ismine MÖ 12'de Sebaste'yi eklemiştir. Böylelikle kentin ismi bu dönemden itibaren Elaiussa Sebaste olmuştur¹⁴.

MÖ 1. yüzyılda başlayıp, MS. 1. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar devam eden Kilikia'daki Roma'nın yerleşme süreci Vespasianus'un kurmuş olduğu eyalet sistemi ile sona ermiş, Kilikia'da Roma hakimiyeti bu dönemden sonra kalıcı ve istikrarlı bir hale gelmiştir. Özellikle MÖ 1. yüzyıl içinde inişli çıkışlı siyasi gelişmeler Olba bölgesi konusunda çalışan arkeologların materyallerini tarihlemesi açısından önemli bir zaman dilimidir. Ancak bu zaman dilimi içindeki gelişmeler MÖ 1. yüzyıla ait materyalleri daha da dar bir tarih aralığı içinde değerlendirmeyi mümkün kılmıştır.

Olba Buluntusu MÖ 1. Yüzyıl Sikkeleri

Olba, Prehistorik dönemden Geç Antik Çağ'a kadar yerleşim görmüş stratejik bir yerleşimdir¹⁵. Olba kazılarında 2010 – 2018 yılları arasında ele geçen yüzlerce sikke hem kentin siyasi tarihini hem de ekonomik bağlantılarını açıklamaktadır. Bu önemli buluntu grubu aynı zamanda bölge için de önemli bir veri niteliği taşımaktadır. Daha önce Olba'da bulunan sikke buluntuları ışığında kentin yerleşim tarihini açıklayan makaleler MÖ 4. yüzyıl ve bunun yanında Ptolemaios ve Seleukos egemenlikler dönemi olan MÖ 3. ve 2. yüzyıla da ışık tutmaktadır¹⁶. Bu çalışmada ise, Olba buluntusu olan MÖ 1. yüzyıla ait sikkeler dikkatle incelenecek ve bu bağlamda kenti etkileyen siyasi gelişmeler değerlendirilerek, bu konudaki öneriler sunulacaktır.

Olba'da 32 adet MÖ 1. yüzyıla ait kondisyonu yüksek ve tanımlanabilir sikke bulunmuştur¹⁷. Bunlar, Elaiussa (12 adet), Korykos (7 adet), Seleucia ad Kalykadnum (7 adet), Tarsus (5 adet), Soloi (1 adet) sikkelerinden oluşmaktadır¹⁸.

MÖ 12'de Augustus Roma kültürünü bölgeye yerleştirmek ve daha kalıcı hale gelebilmek için Dağlık Kilikia'yı Kappadokia kralı Arkhelaos'a verince, kral Elaiussa'yı yazlık başkent olarak ilan etmiştir¹⁹. Ayrıca Arkhelaos Augustus'a hem minnetinin

13 Mitford 1980, 1242.

14 Machatschek 1967, 14; Mitford 1980, 1241.

15 Olba'da yerleşimin son bulması üzerine düşünceler için bk. Erten 2014; Olba'daki Geç Antik Çağ ve Hristiyanlık için bk. Özyıldırım 2012; Geç Antik Çağ'daki üretim için bk. Yeğin 2016.

16 Akçay 2017a, 69-89; Akçay 2017b, 211-227. Olba bölgesindeki Seleukos hakimiyeti için bk. Durugönül 1998b, 69-76.

17 Olba kazılarında sikke restorasyon/konservasyon ve tanımlama çalışmaları devam etmektedir. Bu yüzden bu sayının çok daha artacağı aşıkardır.

18 Sikkeler üzerindeki tanımlama ve konservasyon işleri devam etmektedir. Ayrıca Olba akropolisindeki kazıların devam edeceğinden dolayı gelecek kazılarda MÖ 1. yüzyıl sikkelerinin daha da artması kuvvetle muhtemeldir.

19 Doğu Dağlık Kilikia'da Erken İmparatorluk Dönemi'nde Siyasi Yaşantı için bk. Kaplan 2014, 70-71.

bir göstergesi hem de Romalılaşma stratejileri çerçevesinde kentin ismini Elaiussa Sebaste olarak değiştirmiştir²⁰. Bunun yanı sıra Augustus'un şükranları onuruna bir imparator kült tapınağı inşa edilmiştir²¹. Bu tarihten itibaren basılan sikkeler "Elaiussa Sebaste" adı ile basılmış olup, MÖ 12 Olba'da bulunan sadece "Elaiussa" adını taşıyan sikkeler için en geç tarihtir.

Bu noktada, Olba buluntusu Elaiussa sikkelerinden söz etmek gerekirse, bunların MÖ 12 tarihinden önceki gruba ait oldukları belirlenmektedir. Olba'da bulunan MÖ 1. yüzyıla ait Elaiussa sikkeleri "Akropolis Zirve Sondaj I ve III", "Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 2" kazılarında ele geçmiş olup, bir örnek haricinde hepsi aynı tiptedir²². Birinci seride ön yüzde sağa dönmüş sakallı-diademli Zeus, arka yüzde ayakta, sağına doğru ilerleyen ve sağ elinde çelenk tutan Nike betimlemesi bulunmaktadır (fig. 1a). Arka yüzde Nike'nin ve ethnikon'un solunda NE-NK, ΠΑ -EP, Σ-AX, ΠΑ-ΠΕ, Σ-APX monogramları bulunur. Ethnikon olarak yukarıdan aşağıya, Nike'nin hemen solunda tek Σ harfli²³, çoğul genetivus olarak ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ yazısı görülmektedir. İkinci seri olarak da ön yüzde sağa dönmüş Tykhe, arka yüzdeye ayakta durur vaziyette Hermes, petasos ve kanatlı çizmeler ile patera ve kerykeion tutmakta, en dış solda ΜΡΔΕ monogramı ve onun yanında ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ ethnikon'u yazmaktadır (fig. 1b).

Olba kazılarında bulunan MÖ 1. yüzyıla ait Korykos sikkeleri ise tek tipe ait örneklerden oluşmaktadır²⁴. Bunlar, "Akropolis Zirve Sondaj I-II-VI", "Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1" "Doğu Vadisi Kurban Alanı" kazılarında tespit edilmiştir. Korykos sikkelerinin hepsinde ön yüzde sağa doğru bakan Tykhe, arka yüzde ise ayakta, petara ve kerykeion ile Hermes ve sağında ΚΩΡΥΚΙΩΤΩΝ ethnikon'u bulunmaktadır (fig. 1c). Sikkelerdeki monogramlar ΔΙ-NI-AN, ΔΙ, EP-ΠΟ-ΕΓ, ΔΙ-NI şeklindedir²⁵. Korykos sikkeleri ile MÖ 1. yüzyıl Elaiussa sikkeleri benzerlik göstermektedir. Her iki kent de Zeus, Tykhe ve Hermes'i sikkelerinde kullanmıştır. Hermes kültü Korykos kentine aittir. Bu yüzden Korykos sikkelerinde Hermes sıklıkla kullanılmıştır. Her ne kadar Hermes kültü Korykos'ta tapınım gören bir kült olsa da Elaiussa sikkelerinde de görülmektedir. Bu iki kentin ön ve arka yüzlerinin aynı olan sikkelerindeki fark Hermes Korykos sikkelerinde petasoslu, Elaiussa sikkelerinde ise petasos olmadan betimlenmiştir. Aynı zamanda arka yüzde yer alan ethnikon Korykos

20 Durukan 2011, 15; Durukan – Kaplan – Aşkın 2013, 348-349.

21 Kaplan 2009, 23-32; Kaplan 2012, 183-200.

22 Elaiussa sikkeleri için bk. Imhoof-Blumer 1902, 442-444; Tekin 1997, 151-159; Tekin 2003, 541-557.

23 Imhoof-Blumer çift sızmalı (Σ Σ) lejandı bulunan sikkelerin daha eski ve daha kaliteli olduğunu düşünmektedir bk. Imhoof-Blumer 1902, 442-444.

24 Yazılı kaynaklarda Korykos'un adı ilk kez, M.Ö. 261-229 yılları arasına tarihlenen Zenon'un tutmuş olduğu mali raporlarda geçmektedir Cankardeş Şenol 2006, 26; Kaplan 2013, 336; Kaplan 2008, 228. Korykos sikkeleri için bkz; Hill 1900, 66 (1-8), pl. XI, 13-14; SNG Lycaonia-Cilicia 1956, 114-120; SNG v. Aulock 1966, 5676-5679; SNG Levante-Cilicia 1986, 790-804; SNG Levante-Cilicia Suppl. 1993, 216.

25 Elaiussa sikkelerinde elli çeşit monogram tespit edilmiştir. Bu monogramlar MÖ 2. yüzyıla ait olan Seleukos sikkelerine benzemektedir Tekin 1998, 153.

sikkelerinde sağda, Elaiussa sikkelerinde soldadır²⁶.

Olba'da bulunan MÖ 1. yüzyıla ait Seleucia ad Calycadnum sikkeleri farklı tiplerdeki örneklerden oluşmakta, "Tiyatro", "Akropolis Zirve Sondaj I – V" ve "Manastır" kazılarında ele geçmiş bulunmaktadır²⁷. Birinci serinin ön yüzünde sağa dönmüş diademli Apollon, arka yüzünde sağa dönmüş at protomu ve çevresinde ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΩΙ ΚΑΛΥΚΑΔΝΩΙ ethnikon'u bulunur ve HPA-ΔΙ, PE-AH monogramları görülür (fig. 1f). İkinci seride ön yüzde sağa doğru bakan miğferli Athena, arka yüzde çelenk ve palmye taşıyan, sola doğru ilerleyen kanatlı Nike ve çevresinde ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΩΙ ΚΑΛΥΚΑΔΝΩΙ ethnikon'u bulunur ve ΔΙ - ΑΘ - ΠΙΕ ΠΑ monogramları görülür (fig. 1d). Tek sikke ile temsil edilen serinin ön yüzünde sağa bakan miğferli Athena, arka yüzünde sağa bakan Artemis bulunur. Sikke çok fazla aşındığı için sadece arka yüzdeki ethnikon kısmen görülmektedir (fig. 1e).

Tarsus, Kilikia bölgesinde çok farklı çeşitliliğe sahip birçok kereler sikke basmış önemli bir kenttir. Olba'da bulunan MÖ 1. yüzyıla ait Tarsus sikkesi "Akropolis Güney Yamacı 3", Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 2", "Akropolis Zirve Sondaj 2" kazılarında bulunmuştur. İlk seride ön yüzünde ΤΑΡΣΕΩΝ ethnikon'u yazmakta ve oturan Zeus Nikephoros bulunmaktadır. Arka yüzünde ise yaprak ve çelenklerle sarılı bir Herakles lobutu vardır (fig. 1g). İkinci seride ön yüzde sağa bakan Tykhe, arka yüzde ise tahtına oturmuş elinde asası olan Zeus bulunmakta, betimin solunda ΤΑΡΣΕΩΝ ethnikon'u yazmaktadır. Son sikkenin ön yüzünde sağa doğru bakan şehir tacı giymiş Tykhe bulunmaktadır. Arka yüzdeki Sandan, uzun kuyruklu, boynuzlu bir aslan üzerinde durmaktadır. Başında yüksek başlıkla ve uzun giysili olarak betimlenmiştir. Omzunda kılıç bulunmakta, iki elini öne doğru uzatmış bir halde tasvir edilmektedir. Elinde ne tuttuğu sikke yüzeyi aşınmış olduğundan anlaşılamamakta, Sandan'ın döndüğü tarafta ΤΑΡΣΕΩΝ yazısı okunmaktadır (fig. 1h).

Olba'da tek örnek ile temsil edilen Soloi sikkesi "Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1" kazılarında tespit edilmiştir. Sikkenin ön yüzünde sağa dönmüş diademli Demeter, arka yüzünde ortada çiftli bereket boynuzu (cornucopiae), onun sağında da ΣΟΛΕΩΝ ethnikon'u yazmaktadır (fig. 1j).

Olba Buluntusu Doğu Sigillata A Seramikleri

Olba'da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda hemen hemen bütün sektörlerde DSA seramikleri ele geçer. Özellikle kentin ilk yerleşim yeri olan akropolis ve eteklerinde yapılan çalışmalarda bu tip seramiklerin daha yoğun olarak ele geçtiği tespit edilmiştir. MS 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başına tarihlenen Olba tiyatrosunda bile tiyatro öncesi tabakalarda DSA seramiklerine rastlanmıştır, ait olduğu dönemde kentte ticaretin ve nüfus yoğunluğunun olduğu açık bir şekilde anlaşılmıştır. Olba'da in-situ tespit edilmiş mezarlar olan Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1 ve 2 kazılarında yoğun

²⁶ Tekin 1998, 153.

²⁷ MÖ 94 yıllarına tarihlenen bazı Seleukos sikkelerinin Seleukeia'da veya Elaiussa'da basılmış olduklarına dair görüşler bulunmaktadır Tekin 1998, 155.

DSA seramikleri bulunmuştur. Mezarlarda çıkan DSA seramikleri ve diğer küçük buluntular Olba'nın MÖ 1. yüzyılını açıklamamıza önemli veri kaynağı olmaktadır.

“Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1” olarak adlandırılan “Urne Mezar”, yanındaki ölü kültüne ayrılan mekân ile Akropolis Güney Yamacı Mezarlık Alanı içinde yer alır. Nişli Alan 1’de 2013-2014 yılı kazılarında bulunan arkeolojik veriler sayesinde, buradaki mezarın tarihlendirilmesi ve ölü kültü ritüelleri konusunda önemli tespitlere ulaşılmıştır. Mezar ve ölü kültü alanında yapılan kazılarda tarihleme açısından birbirlerini doğrular nitelikte küçük buluntular tespit edilmiştir. Yapılan kazılarda kesin bir şekilde MÖ 1. yüzyıla ait olduğu görülen urne, fusi formu unguentarium, mühürlü bir amphora kulbu, ok ucu, cam parçalar bulunmuştur.

“Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 2” olarak adlandırılan “Pithos Mezar” 2013 kazıları sırasında ortaya çıkartılmıştır. Mezar alanında yapılan kazılarda, ritüel nesnelerinin ve urnelerin konulduğu sekiz adet pithos ve beş adet de mezar yeri kazılar sonucunda ortaya çıkartılmıştır. Bunlar, dik bir halde ana kayaya yerleştirilmiş, üzeri toprak ile kapatılmış, daire şeklinde düzensiz taş sıraları ile sınırları belirlenmiştir. Arkeolojik veriler ışığında Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 2, farklı zamanlarda kullanılmış olup, bunun için MÖ 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyılın ilk yarısı kullanım aralığı olarak önerilebilir. Mezar 1 – 2 – 5, MÖ 1. yüzyılda, Mezar 3 ve 4 ise MS 2. yüzyılın ilk yarısında kullanılmıştır. Özellikle Mezar 3 ve 4 içerisinde farklı dönemlere ait buluntular ele geçmiştir. Mezar 3 ve 4’te toplam üç adet urnenin tespit edilmesi, pithosların birkaç defa açılıp içerisine urnelerin yerleştirildiğini, aynı alanın gömüler için defalarca kullanıldığını düşündürmektedir.

Olba’da “Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1 ve 2’de ele geçen ve MÖ 1. yüzyıla ait seramiklerin hemen hemen hepsi DSA grubuna ait olması dikkat çekicidir. Elimize geçen bu terra sigillata seramikleri tabaklar ve kaselerden ibarettir. Bu gruptaki seramiklerin hamurları iyi kalitede ve açık renktedir. Munsell kataloğuna göre hamur; sarımsı, pembemsi devetüyü rengi, kırmızımsı sarı, sarımsı krem rengindedir (10 YR 7/3, 8/3, 8/4; 5 YR 7/4; 2,5 YR 7/6; 7,5 yr 7/6). Hamur katkısız, az miktarda mikalı ve sert pişirilmiştir. Astarları, koyu kırmızı, koyu portakal, kahverengimsi kırmızı renkli genellikle çok parlak değil, mat, kalın ve kalitelidir (10 R 4/8 red; 2,5 YR 4/8). Astarlama işleminde seramiklerin üzerinde iki aşamada astarlandıklarını belirten koyu renk bir çizgi yer almaktadır. Kabın önce bir tarafı ardından diğer tarafı batırılarak astarlanır.

Tabaklar düz ağızlı (fig. 2a)²⁸, geniş ağızlı (fig. 2b)²⁹ ve dar ağızlı (fig. 2c)³⁰ olarak kendi içinde sınıflandırılmıştır. Geniş ağız çapına sahip tabakların ağız kısmı içe dönük sivri, kimi zaman da yuvarlatılmıştır. Geniş bir ağıza sahip bu tabakların gövdesi oldukça sıgıdır. Geniş ağızlı bu tabaklar DSA grubunun en yaygın görülen formudur, Waage ve Kenrick tarafından Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmektedirler³¹. Dar ağız profiline sahip tabakların da ağız kenarı hafifçe yukarı kaldırılmıştır ve sıgı bir gövdeye sahiptirler. DSA grubunun düz bir ağız kenarına sahip tabaklarında ise ağızdan gövdeye geçiş kısmında belirgin, çıkıntılı bir dirsek vardır.

Bu tabaklara ait kaidelerin çapı geniş ve oldukça alçaktır. Tabağın genişliği arttıkça tabağın dayanıklılığını artırmak için cidarları da kalınlaştırılmış olmalıdır. Tabaklar düztabanlı olup, alçak geniş halka kaide ile birleşmektedir. Lapp bu kapları en erken MÖ 75 ile en geç MS I. yüzyıl başlarına tarihlemektedir³². Zoroğlu ise Samsat buluntuları ışığında bu kap formlarını MÖ 1. yüzyıl başı ile MS 1. yüzyıl başlarına tarihlendirmiştir³³.

Bu tabakların dikkat çeken bir yönü ise tabakların iç yüzlerinde (tondolarında) rozet, rulet, palmet ve Isis tacı gibi süslemelerin yer alıyor olmasıdır. Ayrıca bazı tabakların tondolarında bu süslemeleri sınırlandıran yivler mevcuttur. Süslemeler yağıl üzerine baskı yöntemi ile yapılmaktadır. Ancak rulet süslemeleri baskı yöntemi dışında tekerlekli bir alet yardımı ile üretilir. Rulet süslemeleri tabakların tondolarında, iç ve dış yüzlerinde yer alır. Baskı yöntemi ile yapılan palmet ve rozet süslemeleri ise DSA'ların tondosunda ya tek başına bulunur ya da rolet süsleri arasına yapılır. Yine tabakların tondosunda görülen, Isis'in tacı olarak bilinen Isis sembolü ilk kez Doğu'da ortaya çıkmıştır ve oradan bütün Hellenistik dünyaya yayılmıştır³⁴.

28 MÖ 1. yüzyıla tarihlenen seramiklerin toplu olarak bulunduğu yer Akropolis Doğu Yamacı Nişli Alan 1 olarak tanımlanan "Urne Mezar" yeridir. Bu mezarlardaki DSA seramikleri için bkz; Akçay – Müslime 2018b, 197 – 219. 2013_nisli_alan_1_2_1 envanter nolu, düz ağızlı tabak parçası, Ağız Çapı: 16 cm, Yükseklik: 1.8 cm, Düz ağızlı bir tabağı ait olduğu anlaşılan ağız kenarı parçasıdır. Kenarının iç yüzü dudaktan başlayıp tondoya doğru profilli bir şekilde inmektedir. Orta sertlikte, kum katkılı, kırmızımsı sarı (5 YR 7/8) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış yüzey açık kırmızı (2,5 YR 6/8) renktedir. Dış yüzeyinde daldırma izleri söz konusudur.

29 2013_nisli_alan_1_7_4 envanter nolu, Ağız çapı geniş tabak parçası, Ağız Çapı: 22 cm, Yükseklik: 3.2 cm, Hafif içe çekik, düz bir ağız kenarına sahip, derin gövdeli tabağı ait olduğu anlaşılan ağız kenarı parçasıdır. Orta sertlikte, kırmızımsı sarı (5 YR 6/8) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış açık yüzeyi kırmızı (2,5 YR 6/8) renktedir. MÖ 1. yüzyıl. Ağız Çapı: 20 cm, Yükseklik: 2.5, Hafifçe yukarı kalkık ağız profiline sahip, sıgı gövdeli tabaktır. Tabağın kenarının dış yan yüzü dışbükey, iç yüzü ise düzdür. Orta sertlikte, kum katkılı, çok açık kahverengi (10 YR 8/4) bir hamur rengine sahiptir. Dış yüzeyi kırmızımsı kahverengi (10 YR 4/4), iç yüzeyi kırmızı (2,5 YR 5/6) renktedir. MÖ 1. yüzyıl.

30 2013_nisli_alan_1_7_2 envanter nolu Ağız çapı dar tabak parçası, Ağız Çapı: 20 cm, Yükseklik: 2.5 cm

31 Waage ve Kenrick Hellenistik Dönem siyah glazürlü tabaklarla olan benzerliklerinden dolayı bu kapları Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirirler (Waage 1948, 23; Kenrick 1985, 53).

32 Lapp 1961, 124.

33 Zoroğlu 1986, 76.

34 Crowfoot 1957, 322.

İlk olarak MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve MS 1. yüzyılın ortalarına kadar devam eden Isis sembolü, ilk olarak Ptolemaios, Seleukos sikkelerinde betimlenmiştir³⁵. Isis sembolü DSA seramiklerinde severek işlenmiş ve bu sembolün değişik tipleri yapılmıştır³⁶ (fig. 2e)³⁷.

Kaseler düz ağızlı (fig. 2d)³⁸, derin-yarım küre gövdeli (fig. 2f)³⁹, halka kaidelidir. DSA grubundaki en erkene tarihlenen formlar arasında yer alır. Benzer örnekleri Hama, Samaria, Tarsus, Antiokheia'da ele geçmiştir⁴⁰.

Kâselerin kaideleri alçak kaideliler (fig. 2g)⁴¹ ve yüksek kaideliler (fig. 2h)⁴² olmak üzere iki grup altında incelenebilir. Alçak kaideler içerisinde yoğun olarak görülen örnekler ise dış bükey kavisli, zemine oturan düz halka kaideli, yarım küre gövdeli kâselerdir. Çapları genelde 10-15 cm arasında değişen bu kap formlarını Zoroğlu Samsat buluntuları ışığında MÖ 2. yüzyıl sonları MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir⁴³. Samaria buluntularını inceleyen Kenyon ise bu kâselerin MÖ 1. ile MS 1. yüzyılları arasında kullanım gördüğünü söylemektedir⁴⁴. Tarsus Gözlü Kule'de bu kâselere benzer örnekler hem Hellenistik hem de erken Roma tabakalarında bulunmuştur.

Kase kaidelerinin bir diğer formu ise içe dönük kenarlı, yarım küre karınlı, yüksek

35 Crowfoot 1957, 323.

36 Yıldız 2006, 43.

37 2013_nisli_alan_1_10_1 envanter nolu, Tabağa ait bezemeli gövde parçası, Sert, kum katkılı, çok soluk kahverengi (2,5 YR 8/4) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış yüzeyi açık kırmızı (2,5 YR 6/8) renktedir. MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

38 2013_nisli_alan_1_7_6 envanter nolu, Düz ağızlı kase parçası, Ağız Çapı: 13 cm, Yükseklik: 2,6 cm, Kaseye ait olduğu anlaşılan, düz, dışa eğik ağızlı, ağız kenarı parçasıdır. Dışa çekik ağızlıdır, dik ağız kenarı "S" şeklinde profil yapmaktadır ve korunan mevcut kısmı üzerinde bezeme yoktur. Orta sertlikte, kum katkılı, çok soluk kahverengi (10 YR 8/4) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış yüzeyi açık kırmızı (10 R 6/8) renktedir. MÖ 1. yüzyılın sonu.

39 2013_nisli_alan_1_1_3 envanter nolu, Yarı küresel- derin kaseye ait ağız kenarı parçası, Ağız Çapı: 22 cm, Yükseklik: 5,3cm, Düz bir dudak profiline sahip, küresel gövdeli kasedir. Orta sertlikte, kum katkılı, çok açık kahverengi (10 YR 8/4) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış yüzeyi kırmızı (2,5 YR 4/8) renktedir. MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

40 Hama örnekleri için bkz; Christensen 1986; Samaria örnekleri için bk. Crowfoot 1957; Tarsus örnekleri için bk. Jones 1950; Antiokheia örnekleri için bk. Waage 1948

41 2013_nisli_alan_1_6_2 envanter nolu, Alçak kaide parçası, : Kaide Çapı: 7,4 cm, Yükseklik: 3,2 cm, Yarım küre gövdeli, halka kaideli, kaseye ait olduğu anlaşılan kaide parçasıdır. Düz dudaklıdır, kaidenin kenarı dışta kalınlaştırılmış, gövde ile birleşme yerinde bir boğum oluşturarak daha da belirginleştirilmiştir. Orta sertlikte, kum katkılı, kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/6) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış yüzeyi açık kırmızı (2,5 YR 6/8) renktedir. MÖ 1. yüzyıl.

42 2013_nisli_alan_1_3_2 envanter nolu, Yüksek kaide parçası, Kaide Çapı: 5,2 cm, Yükseklik: 1,8 cm, Yarım küre gövdeli halka kaideli, düz kâseye ait olduğu anlaşılan kaide parçasıdır. Bu tip örneklerin dudakları düz bir biçimde gelmektedir. Orta sertlikte, kum katkılı, çok soluk kahverengi (10 YR 8/4) bir hamur rengine sahiptir. İç ve dış yüzeyi kırmızımsı sarı (5 YR 6/8) renktedir. MÖ 1. yüzyılın sonu.

43 Zoroğlu 1986, 83.

44 Kenyon 1957.

halka kaideli olanlarıdır. Küre formundaki gövde, kaideye doğru daralmakta ve tabana doğru da cidarı kalınlaşmaktadır. Taban düz ya da eğik sonlanabilir. Kaide kimi zaman profillerle hareketlendirilmiş olabilir. Kaidenin bazen köşeli bazen ise yuvarlatılmış profili vardır. Yuvarlak dudaklı kaselerin, gövde ile birleşim yerinde bir profil bulunmaktadır. Bu form Hellenistik Dönem siyah glazürlü örneklerin Roma Dönemi'ndeki takipçisidir⁴⁵.

Olba'daki MÖ 1. Yüzyıla ait Diğer Arkeolojik Buluntular

Olba'da MÖ 1. yüzyıla tarihlenen buluntuların toplu bir şekilde görüldüğü kazı alanı "Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 1"'dir. Mezarda yukarıda da belirtildiği üzere sikkeler ve DSA seramikler dışında mezarın hemen ağız kısmında dikdörtgen formlu mühürlü bir amphora kulpu bulunmuştur (fig. 3). Mühürde Aÿε kısaltması kullanılmış olup, mühür baskısı Rhodos amphora mühür kronolojisine göre "Dönem VII"ye (MÖ c. 85 – Augustus Dönemi) tarihlendirilmektedir⁴⁶.

Aynı mezar çukuru içinden dışa doğru kıvrılan kavisli ağız kenarına ve dar, uzun, silindirik biçiminde boyuna sahip bir seramik unguentarium ele geçmiştir (fig. 4). Unguentariumun omzundan karnına geçiş yumuşak ve omuz kısmı şişkince, alt kısmı uzuncadır. Geç Hellenistik Dönem'de unguentariumlarda boyun ve kaide kısmının iyice uzaması, karın yuvarlağının hacminin azalması, karın-omuz geçişlerinin yumuşaması ve üçgen formdan-yuvarlak forma girmesi kuralı, bu tarihlendirmelerde kriter olarak dikkate alınmaktadır⁴⁷. Bu çerçevede söz konusu mezar çukurunda bulunan unguentarium MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Nişli Alan 1 erken cam buluntuları açısından da önem taşımaktadır. Cam buluntuların çoğu Geç Hellenistik – Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne özgü sayılan; MS 1. yüzyıla kadar varlığı süren eden cam kâse parçalarından oluşmaktadır⁴⁸. Bunlar, kalıba bastırma tekniğinde yapılan, yeşil ya da sarı – amber rengi örneklerdir ve Hellenistik dünyada geniş yayılım gösteren bir form olan⁴⁹ "oluklu" ve "kaburgalı" cam kâselere ait parçalardır. Olba'da Nişli Alan 1'in mezar çukurunda ve etrafındaki alanda tespit edilmişlerdir. Söz konusu cam buluntuları hem başka merkezlerde ele geçen paralel örnekleri, hem de bulundukları arkeolojik kontekst uyarınca MÖ 1. yüzyıla tarihlemek mümkündür. Bu tip kaseler Dağlık Cilicia'da başta Olba'nın komşusu Elaiussa Sebaste⁵⁰ olmak üzere tanınmaktadırlar⁵¹.

Nişli Alan 1'deki urne mezarın hemen yanında bir adet demirden yapılmış ok ucu bulunmuştur (fig. 6). Ok ucu ahşap bir gövdeye saplama kısmının geçirilmesiyle

45 Zoroğlu 1986, 83.

46 Mühürlü amphora kulpu için bk. Özyıldırım – Alkaç 2015.

47 Akçay 2013, 17.

48 Erten 2015.

49 Erten 1999, 174; Erten 2003, 145-154.

50 Elaiussa Sebaste'nin cam buluntuları için bk. Gençler Güray 2010.

51 Erten 2018, 96-99

kullanılmaktadır. Baş kısmı kareye yakın piramidal formu, saplama kısmı kare kesitli olup, saplamanın dip kısmı yuvarlak kesitlidir, ucu ise sivriltilmiştir. Bu tip ok uçlarının oldukça geniş bir dağılımının olduğunu Karadeniz (Fatsa – Cıngırt Kayası), Ege Bölgesi (Nif Dağı), Suriye (Dura Europos) merkezlerinde tespit edilen benzerleri göstermektedir⁵². Bu ok ucu da MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁵³.

Olba'da MÖ 1. yüzyıla ait veriler sunan bir başka kazı yeri de "Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 2"dir. Mezar 2'de pithoslarla yan yana bulunmuş, pişmiş toprak figürin parçaları ele geçmiştir. Bunlardan en önemli parça; Kıbrıs'ta önemli bir kültü olan ve MÖ 1. yüzyıla tarihlenen Ariadne'nin tasvir edildiği figürine ait baş parçasıdır. Besques'in kataloğunda D-2732 numaralı 6 cm yüksekliğinde Ariadne parçası ile birebir benzerlik göstermekte olup, Tarsus üretimi olduğu belirtilmiştir⁵⁴.

Sonuç

Olba'da bulunan MÖ 187-175 (Seleukos IV Philopator) ve MÖ 162-150 (Demetrios I Soter) sikkeleri kentteki Seleukos hakimiyetinin kanıtı niteliğindedir. Ancak bu dönemden sonra MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısından MÖ 1. yüzyılın ortalarına kadar herhangi bir Seleukos sikkesi bulunamamıştır⁵⁵. Bu ara dönemdeki durgunluk genel olarak bölge için de geçerlidir⁵⁶.

Olba'daki MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı ile Pompeius'un seferine kadar ki durgunluğun sebebi; Seleukosların egemen olduğu bölgeler üzerindeki hakimiyetini kaybetmesi, Roma'nın Mithradates VI ile yaptığı savaşlar olarak gösterilebilir. Bu durgunluğun bir önemli sebebi de korsanların Doğu Dağlık Kilikia bölgesinde yaşamış olmasıdır. Bu konuda bilim insanlarının farklı görüşleri bulunur. Prof. Dr. Murat Durukan⁵⁷ tarafından yazılan makalelerde korsanların Olba Rahip Krallığı ve çevresinde hüküm sürdüklerini belirtmiştir.

Doğu Dağlık Kilikia bölgesinin korsanlar ile ilişkisini düşündüren bir arkeolojik dayanak da Olba kazılarında ele geçmiştir.

52 Erol – Yıldırım 2016, 143, Katolog No. 08; Baykan 2017, Nif Tip 1; James 2004: 219, 785, 793; Porat – Eshel – Frumkin 2009, 27, fig. 7, fig. 9:6.

53 Olba'daki ok uçları için bk. Akçay 2018, 91 – 123.

54 Besques 1972, 397.

55 Olba'nın sikkeler ışığında erken yerleşim tarihi için bk. Akçay 2017b.

56 Bu durgunluğun sebepleri için bk. Durukan 2003, 222; Durukan 2005, 51; Durukan 2009b, 79-80. Örneğin Dağlık Kilikia kentlerinden biri olan Nagidos devlet otoritasının ortadan kalktığı, korsanlık faaliyetlerinin had safhaya ulaştığı tarih olan MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısından sonra toparlanamamış ve kentin yerleşimi son bulmuştur Durukan 2005, 9; Durukan 2007, 241 Körsulu 2008, 102. Bunun dışında genel Akdeniz dünyasında da ticaret yavaşlamıştır. Örneğin MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinde Khios'un ana geçim kaynağı olan şarap ticaretinde gerileme söz konusudur. Bu gerilemenin nedenleri için bk. Alkaç 2011, 131-141.

57 Durukan, epigrafik belgelere dayanarak ve siyasal olayları da işin içine katarak Olba rahip krallığının korsanlar ile olan ilişkisini detaylı bir şekilde açıklamıştır. Olba rahip krallığının korsanlar tarafından ele geçirilmesi için bk. Durukan 2009a, 87-88.

Olba'da 2013 yılında tiyatronun T18 açmasında, -2, 35 m derinliğinde yapının inşası öncesine ait tabakada, kısmen korunmuş şekilde bir adet Kolophon sikkesi bulunmuştur (fig. 11). Ön yüzde Apollon başı hafif sola bakar şekilde cepheden betimlenmiş, arka yüzde ise tripod, üstünde lyre countermark'ı bulunmaktadır. Tripod'un sol tarafında ΚΟΛΟΦΩΝΕΩΝ ethnikon'u yazmaktadır. Sikkenin tarihi kaynaklarda MÖ 190-30 yılları gibi geniş bir aralığa verilmektedir⁵⁸. Kazı buluntuları üzerinde yapılan çalışmalar bronz sikkelerin aslında çok uzak yerleri dolaşmadığını kanıtlamıştır⁵⁹. Olba'daki bu Kolophon sikkesinin varlığı ise bizim aklımıza su soruyu getirir; neden Olba ile hiçbir ticari ve sosyal bağlantısı olmayan bir kentin sikkesi Olba kent merkezinde bulunmuştur?

Korsanlar Kolophon'u ve sikkenin muhtemel dolaşımının olduğu alanları yağmalamışlardır. Bu siyasi tarih bilgisi ve Olba'da bulunan Kolophon sikkesi birleştiğinde akla ilk gelen bu sikkeyi Olba'ya korsanların getirdiği hatta kentte korsanların yaşadığı ya da kentte ticaret yaptıkları ihtimalidir. Dolaşan bir arkeolojik malzeme olan tek bir sikke ile kesin bir yargıya elbette ki ulaşılamaz. Bu bilgi şu an için ihtiyatla yaklaşılması gereken bir ipucudur. Ancak Prof. Dr. Murat Durukan'ın epigrafik belgelere dayanarak yapmış olduğu öneriler⁶⁰ de dikkate alındığında, Olba'da bulunan söz konusu Kolophon sikkesinin varlığı, eldeki verilerle örtüşmektedir.

MÖ 1. yüzyıl ile MÖ 67 yılları arasında Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri zirve noktasındadır. Pompeius özellikle korsanlığa sefaletten dolayı mecbur kalmış kişileri teslim aldığı onları Soloi/Pompeïopolis, Mallos, Adana, Epiphaneia'ya ya da Dağlık Kilikia'daki boş kalmış, nüfusu azalmış kentlere göndermiştir⁶¹. Bu bilgi, Olba kenti için çok önemli bir detaydır.

Olba'da bulunan yukarıda detayları ile verilen arkeolojik veriler incelendiğinde MÖ 1. yüzyılda bir hareketlilik olduğu kesindir. Bu hareketliliği Pompeius'un icraatlarına ya da MÖ 34 yılında Antonius'un Ptolemaiosların kraliçesi VII. Kleopatra ile Tarsus'ta yaptığı anlaşmaya bağlamak kuvvetle muhtemeldir. Bu dönemden sonra özellikle DSA seramiklerinin kentin hemen hemen bütün alanlarına yayılması, ticaretin göstergesi olan sikkelerin kendi içinde MÖ 1'de yoğunluk göstermesi ve bu sikkelerin şarap işlikleri olarak tanımlayacağımız üretim alanları olan Akropolis Zirve Sondaj kazılarında bulunması ticaretin ve nüfusun arttığını ve refahın kentte hasıl olduğunu gösterir. Bu doğrultuda Pompeius'un demografik yapı üzerine kurguladığı kentlere göç politikasından Olba'nın da nasibini aldığını önermek doğru bir çıkarım olacaktır.

Olba'da yapılan arkeolojik kazılarda yukarıda da detayları ve tarihlendirmeleri ile verilmiş MÖ 1. yüzyıla ait arkeolojik malzemenin yoğun olduğu görülmüştür. Özellikle kentteki nüfusun ve ticaretin kanıtı olan sikkeler ve seramikler incelenmiştir.

58 Kinns 1980, 582 no 163 AE 18.

59 Sikkeler ışığında Küçük Asya'daki ticari bağlantılar için bk. Çizmeli Ögün – Marcellesi 2011.

60 Dağlık Kilikia'daki korsanlık faaliyetleri için bk. Durukan 2009a.

61 Arslan 2007, 444.

Kentte 32 adet MÖ 1. yüzyıla ait sikke ele geçmiş olup, bu sikkelere kaynaklarda geniş bir tarih aralığı olan MÖ 1. yüzyıl ya da MÖ 2.-1. yüzyıl gibi tarih aralıkları verilmiştir. Ancak bu sikkeler daha bir dar aralığa çekilebilir. Özellikle literatürde MÖ 1. yüzyıl olarak geçen “Elaiussa” sikkeleri için en geç tarih MÖ 12’dir. Bu tarihten sonra Elaiussa sikkeleri “Elaiussa Sebaste” adı ile basılacaktır. Bunun dışında yukarıda detaylı bir şekilde anlatılan Pompeius’un korsanlığı bitirişi ve Mithridates’e karşı kazandığı zafer yani MÖ 67 yılı Elaiussa sikkeleri için en erken tarih olarak düşünülebilir. Bu kadar kaotik bir ortamda ve otoritenin olmadığı bir süreçte (MÖ 1. yüzyıl başları ile MÖ 67 yılı arasında geçen süre) sikke basacak bir kentin olması beklenebilir. Ayrıca birçok Dağlık Kilikia kenti (Elaiussa, Korykos, Seleukeia ad Kalykadnos, Tarsus, Soloi) MÖ 1.yüzyılda toplu bir şekilde sikke darp etmiştir. Bunun belli bir otoritenin hükmü ile yapıldığı aşıkardır.

MÖ 2. yüzyılın sonu ve MÖ 1. yüzyılın başında korsanların hedefi Roma olmuş, bu defa korsan kartı Roma için kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte Dağlık Kilikia bölgesi ve Olba bölgesi Seleukosların hakimiyeti altında olduğu düşünülmektedir. Bu görüşün önemli bir dayanağı M.Ö. 94 yıllarına tarihlenen bazı Seleukos sikkelerinin varlığıdır. Bu sikkelerin Seleukeia’da ya da Elaiussa’da basıldığına dair çeşitli görüşler bulunmaktadır⁶². Bu bilgiler iki detayı akla getirir. Öncelikle MÖ 1. yüzyılın başında korsanların Olba bölgesini ele geçirmediikleri anlaşılır⁶³. Ayrıca hala kent sikkeleri değil Seleukos sikkeleri basılmaktadır. Böylelikle bu bilgi MÖ 1. yüzyıl olmasına rağmen yukarıda anlatılan Olba’da bulunan Elaiussa sikkeleri MÖ 1. yüzyılın başında darbedilmediği görüşünü desteklemektedir.

MÖ 1. yüzyılın başından sonra Olba bölgesinde Seleukos hakimiyeti sona ermiş korsanların hükmü geçmeye başlamıştır. Prof. Dr. Murat Durukan, Servilius Vatia’nın MÖ 79-75 yılları arasındaki seferinden kaçan korsanların Olba bölgesini ele geçirdiğine dair ipuçlarını tek tek ortaya koymuştur⁶⁴. Bu yüzden de Servilius Vatia seferinden Pompeius’un düzenlemelerine kadar Olba bölgesi özelinde bir devlet otorisinden ziyade bir eşkıya düzeninden söz edilebilir.

Sonuç olarak, Olba kazılarında bulunan arkeolojik buluntuların, MÖ 1. yüzyılın başlangıcından, Pompeius’un zaferine kadar olan ilk ve kaotik döneme; bundan sonra bölgede istikrarın sağlandığı ikinci aşamaya ait önemli veriler olduğu dikkati çekmektedir. Bunlar, özellikle Roma hakimiyetinin bölgede sağlanıp, korsanlığın sona erdirilmesiyle canlanan, hareketlenen bir yaşantıyı yansıtmaktadırlar. Bu dönemle birlikte Olba’nın kıyı bölgesindeki liman kentleriyle ilişkilerinin arttığı, ticaretin canlandığı, Akdeniz dünyasında dolaşımda olan malların ithalatı sonucu bunların Olba’ya ulaştıkları arkeolojik olarak doğrulanmaktadır. Özetle söylemek gerekirse, Roma İmparatorluk Dönemi’nin başlangıcıyla bölgede gelişecek ve etkilerini her

62 Tekin 1998, 155.

63 Durukan 2009a, 82.

64 Olba bölgesinin korsanlar tarafından ele geçirildiğine dair detaylar için bkz; Durukan 2009a, 82. Kilikia’daki korsanlar için bk. Rauh 1997; Akdeniz’deki korsanlık faaliyetleri için bk. Arslan 2003a; Arslan 2003b.

alanda hissettirecek “Romalılaşma” sürecinin ilk adımı MÖ 1. yüzyılın son çeyreğinde atılmaktadır⁶⁵.

65 Olba’nın Romalılaşma süreci için bk. Erten 2009, 77. Olba bölgesinin Romalıştırma politikalarının arkeolojik izleri için bk. Durukan 2011 137 – 188.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- App.Mith. Appianus, The Foreign Wars, H. White (ed.), New York. The Macmillan Company, 1899.
- Akçay 2013 Akçay, T., “Olba’da Şeytanderesi Vadisi’ndeki Kaya Kült Alanında Bulunan Unguentariae”, *Seleucia ad Calycadnum* III, 9-29.
- Akçay 2017a Akçay, T., “Sikke Buluntuları Işığında Olba’daki Pers ve Makedon Varlığı Üzerine Düşünceler”, *Olba* XXV, 211-226.
- Akçay 2017b Akçay, T., “Olba’da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi”, *Seleucia* VII, 69-87.
- Akçay 2018 Akçay, T., “Olba’daki Ok Uçları Işığında Kentteki Askeri Hareketlilik Hakkında Düşünceler”, *Seleucia* VIII, 91-123.
- Akçay – Tokuştepe 2018 Akçay, T. – Tokuştepe, M., “Olba’da Urne Mezarda Bulunan Ölü Yemeğine Ait Terra Sigillata Seramikleri”, *Cedrus* VI, 197-219.
- Alkaç 2011 Alkaç, E., “Mithridates Savaşları Sırasında Khios’un Şarap İthalatı”, *Arkeoloji Dergisi* XVI, 131-141.
- Alkaç – Kaplan 2017 Alkaç, E. – Kaplan, D., *Bir Başkent’in Tarihi ve Anıtları* Tarsus, İstanbul.
- Arslan 2003a Arslan, M., “İÖ. 188 Yılından İÖ. 67 yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları”, *Adalya* VI, 91-118.
- Arslan 2003b Arslan, M., “Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator”, *Olba* VIII, 195-211.
- Arslan 2007 Arslan, M., *Mithradates VI Eupator: Roma’nın Büyük Düşmanı*, İstanbul.
- Arslan – Önen 2011 Arslan, M. – Önen, N. T., “Akdeniz’in Korsan Yuvaları Kilikya, Pamphylia, Lykia ve Ionia Bölgelerindeki Korykoslar”, *Adalya* XIV, 193-206.
- Badian 1964 Badian, E., *Studies in Greek and Roman History*, Blackwell.
- Baykan 2017 Baykan, D., “Nif Dağı Kazısı Karamattepe ve Balıcaoluk’ta Bulunan Ok Uçları”, *MASROP* 9/12, 18-40.
- Besques 1972 Besques, S., *Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre cuite grecs et romains, III, Époques hellénistique et romaine, Grèce et Asie Mineure*.
- Cankardeş Şenol 2006 Cankardeş Şenol, G., *Klasik ve Hellenistik Dönem’de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri*, İstanbul.
- Crowfoot 1957 Crowfoot, G. M. “Terra Sigillata General List, The Objects from Samaria. Samaria-Sebaste, Reports of the Work III (ed. J. W. Crowfoot – G. M. Crowfoot – K. M. Kenyon), London.
- Crawford 1996 Crawford, M. H., *Roman Statues I-II*, Londra.
- Çizmeli Ögün – Marcellesi 2011 Çizmeli Ögün, Z. – Marcellesi, M. Ch., “Réseaux d’échanges régionaux en Asie Mineure occidentale: l’apport des monnaies de fouilles”,

- Nomisma. La circulation monétaire dans le monde grec antique (ed. T. Faucher), Actes du colloque international, Athènes, 14-17 avril 2010, BCH Supplément 53, Athène, 297-343.
- Durugönül 1998a Durugönül, S., Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien, Bonn.
- Durugönül 1998b Durugönül, S., "Seleukosların Olba Territorium'undaki "Akkulturation" Süreci Üzerine Düşünceler", Olba I, 69-76.
- Durukan 2003 Durukan, M., "Olba/Diocaesarea'daki Piramit Çatılı Mezar Anıtının Tarihlemesi Üzerine Yeni bir Görüş", Olba VII, 219-238.
- Durukan 2005 Durukan, M., "Antik Dönemde Mersin Coğrafyasının Jeostratejik ve Politik Önemi", Tarih İçinde Mersin Kolokiyumu II, 6 vd., Mersin.
- Durukan 2007 Durukan, M., "Seramikler Işığında Nagidos", NAGIDOS -Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları (ed. S. Durugönül), 228
- Durukan 2009a Durukan, M. "The Connection of Eastern and Central Cilicia with Piracy", Adalya XII, 77-102.
- Durukan 2009b Durukan, M. "Chronology of the Temple Tombs in Rough Cilicia", Byzas 9, 343-370.
- Durukan 2011 Durukan, M., "Olba Teritoryumunda Hellenleştirme ve Romalılaştırma Politikalarının Arkeolojik İzleri", Adalya XIV, 137-188.
- Durukan – Kaplan – Aşkın 2013 Durukan, M. – Kaplan, D. – Aşkın, E., "Septimius Severus Döneminde Elaiussa Sebaste'nin Duraklaması, Korykos'un Yükselişi", Olba XXI, 345-370.
- Erol – Yıldırım 2016 Erol, A. F. – Yıldırım, E., "Fatsa Cıngırt Kayası Kazısında Bulunan Ok Uçları", Arkeoloji ve Sanat 153, 133-148.
- Erten 1999 E. Erten, "Cilicia'da Cam", Olba II/I, 169-185.
- Erten 2003 Erten, E. "Olba (Uğuralanı) 2001 Yüzey Araştırması", AST XX/1,185-196.
- Erten 2009 Erten, E. "Olba'da Romalılaşma Süreci", Mersin Sempozyumu Bildirileri, Mersin, 76-85.
- Erten 2014 Erten, E., "Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olbada Yerleşimin Son Bulması", Seleucia ad Calycadnum IV, 57-73.
- Erten 2015 Erten, E., "Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular", Seleucia ad Calycadnu V, 11-31.
- Erten 2018 Erten, E., Silifke Müzesi Cam Kataloğu, Ankara.
- Gençler Güray 2010 Gençler Güray, Ç., Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları (Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Hill 1900 Hill, G. F., Catalogue of the Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia, Londra.
- James 2004 James, S., "The Excavations at Dura-Europos 1928 to 1937: Final Report VII The Arms and Armour and Other Military Equipment", Londra.
- Jones 1971 Jones, A. H. M., The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.

- Kaplan 2008 Kaplan, D., "Korykos Tapınağı'na İlişkin Öneriler", Olba XVI, 227-248.
- Kaplan 2009 Kaplan, D., "Ein neuer Kultvorschlag für den Tempel in Elaiussa Sebaste (Kilikien)", Olba XVII, 23-32.
- Kaplan 2012 Kaplan, D., "Diokaisareia'daki (Dağlık Kilikia) Podyumlu Tapınak İçin Tarihleme ve Kült Önerisi", Olba XX, 183-200.
- Kaplan 2013 Kaplan, D., "Korykos'un (Kilikia) Roma İmparatorluk Dönemi Üzerine Yeni Gözlemler", K. Levent Zoroğlu'na Armağan, İstanbul, 335-343.
- Kaplan 2014 Kaplan, D., "Doğu Dağlık Kilikia'da (Olba Bölgesi) Erken İmparatorluk Dönemi'nde İmar Hareketliliğindeki Durgunluk ve Isodom Kuleler: Dağlık Kilikia-Isauria İsyanları", Adalya XVII, 69-83.
- Kenrick 1985 Kenrick, P. M., "The Fine Pottery". Ed. Anon. Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice). Tripoli.
- Kinns 1980 Kinns, P., Studies in the Coinage of Ionia: Erythrae, Teos, Lebedus, Colophon, c. 400 – 30 BC., Cambridge.
- Körsulu 2008 Körsulu, H., "Hellenistik Dönemde Doğu Akdeniz'de Seramik Üretimi Üzerine Yeni Bir Öneri, Nagidos", Olba XVI, 95-108.
- Lapp1961 Lapp, P., Palestinian Ceramic Chronology 200 B.C.-A.D. 70, Haven
- Lukianos, Ica. Lukianos, Icaromenippos (Samsatlı Lukianos, Seçme Yazılar, Çev. Nurullah Ataç), Ankara.
- Imhoof - Blumer 1902 Imhoof-Blumer, F., Kleinasiatische Münzen, Wien,
- Jones 1971 Jones, A. H. M., The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
- Machatschek 1967 Machatschek, A., Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien, Wien.
- Maroti 1970 Maroti, E., "Die Rolle der Seeräuber in der Zeit der Mithridatischen Kriege", Şurada: Memoria di Corrado Barbagallo, a cura di Luigi de Rosa, Napoli.
- Magie 1950 Magie, D., "Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third century after christ I-II", Princeton, New Jersey.
- McGing 1986 McGing, B. C. The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator King of Pontus, Leiden.
- Mitford 1980 Mitford, T. B., "Roman Rough Cilicia", ANRW II, 7, 2, 1230-1261.
- Özsait 1982 Özsait, M., "Anadolu'da Hellenistik Dönem ve Roma Egemenliği", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 2, İstanbul.
- Özyıldırım 2012 Özyıldırım, M., "Olba Manastırı Hakkında Arkeolojik ve Yazınsal Yeni Bilgiler", Seleucia ad Calycadnum II, 105-118.
- Porat – Eshel – Frumkin 2007 Porat, R. – Eshel, H. – Frumkin, A., "Finds From the Bar Kokhba Revolt From Two Caves At En Gedi", Palestine Exploration Quarterly 139/1, 35-53.
- Rauh 1997 Rauh, N.K., "Who were the Cilician Pirates?", Res Maritime, (ed.. S. Swing – R. L. Hohlfelder – H. W. Swing, Georgie.

- Sayar 1999 Sayar, M. H., “Antik Kilikya’da Şehirleşme”, Türk Tarih Kongresi Bildirileri, XII/1, s. 193-216.
- Starr 2000 Starr, G., Antik Çağda Deniz Gücü (çev. G. Ergin), İstanbul.
- Syme 1939 Syme, R., “Observations on the Province of Cilicia”, Anatolian Studies, Presented W. H. Buckler (ed. W. M. Calder – J. Keil), 299-332.
- Tekin 1997 Tekin, O., “Elaiussa-Sebaste Sikkeleri”, Adalya II, 151-159.
- Tekin 2003 Tekin, O., “Catalogue of the Excavation Coins found in the Campaigns of 1998 and 1999”, Elaiussa Sebaste II (ed. E.E. Schneider), 541-557, Roma.
- Ten Cate Ten Cate, H., The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period, Leiden.
- Ünal – Girginer 2007 Ünal, A. – Girginer, K. S., Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul.
- Waage 1948 Waage, F. O., Antioch On-The-Orontes IV/1. Ceramics And Islamic Coins. Princeton.
- Zoroğlu 1986 Zoroğlu, L., “Samsat’da Bulunan Doğu Sigillatları ilk Rapor”. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi 3, 61-100.
- Yeğin 2016 Yeğin, Y., “Olba Manastırında İşlik Kazısı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, Seleucia VI, 203-221.
- Yıldız 2006 Yıldız, V., Tarsus Cumhuriyet Alanı Kazısında Bulunan Doğu Sigillatları A Grubu Seramikleri (Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

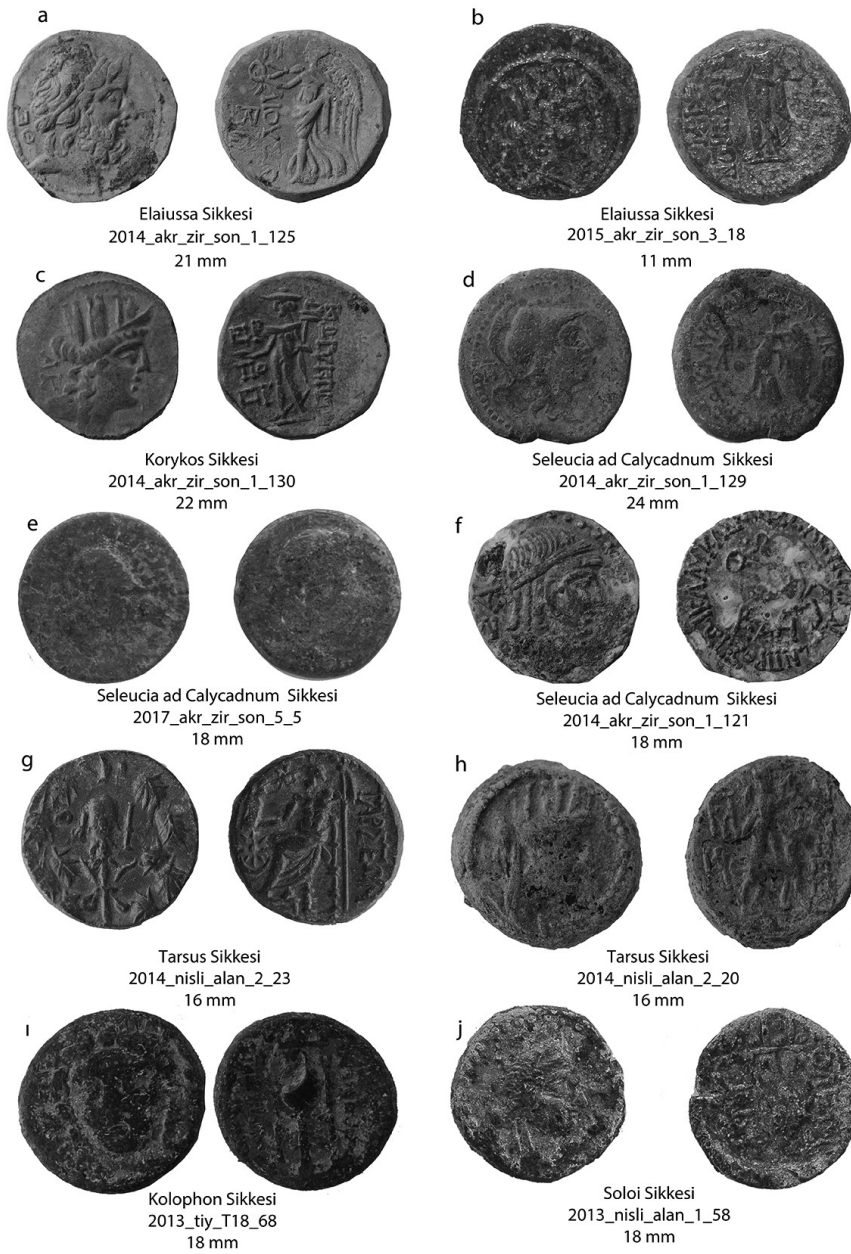

Fig. 1

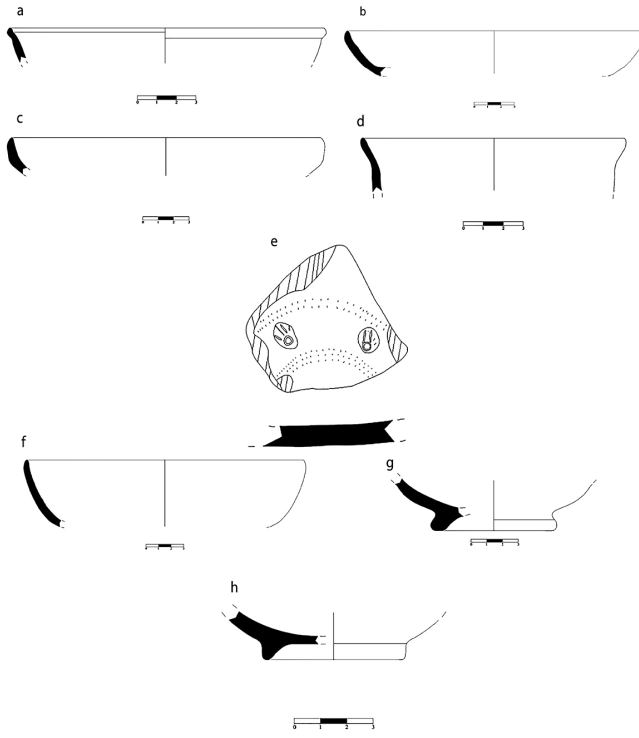

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

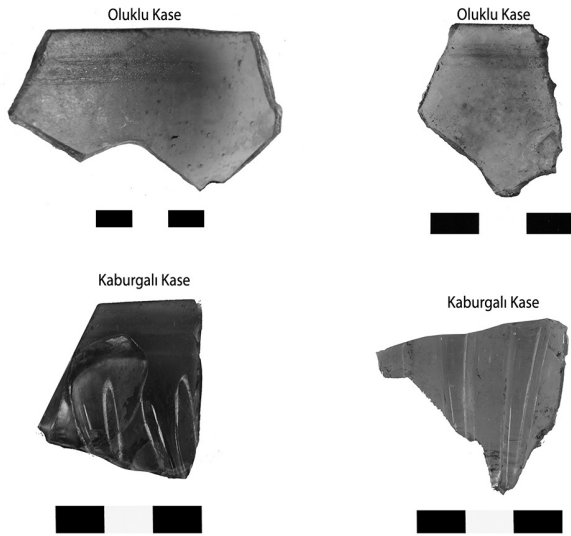

Fig. 5

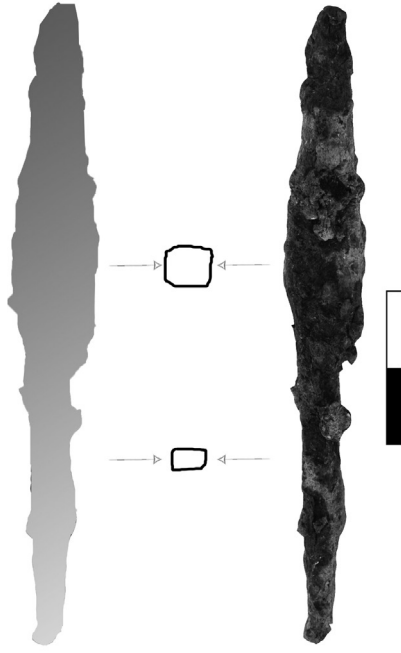

Fig. 6

Fig. 7

